

Maimutele, veri nostrice și simpatici

Deși sunt cele apropiate rude ale omului, primatele se folosesc mult mai puțin decât ne-am aștepta de semnalele sonore. Se poate spune că maimutele sunt mai mult mimi decât vorbitori, din cauza laringelui lor nepotrivit pentru sunete nearticulate.

În 1966, studiindu-se peste 100 de specii de maimute, s-a făcut inventarul semnalelor sonore scoase de acestea. Unele sunt comune la mai toate speciile (latrături, mormaituri, strigate, chemări, etc.), altele sunt ordinului, familiei sau genului.

La maimute comunicarea prin gesturi înlocuiește lipsa limbajului articulat. Variata și expresivă gamă de gesturi și mimici le ajută să se înțeleagă așa cum se înțeleg între ei surdo-muții.

Printre speciile care au fost mai bine studiate în ultima sută de ani merita amintite următoarele specii: babuinii, macacii, cimpanzeii, urangutanii și gorilele.

Aceste ființe sociale trăiesc în teren deschis, în cete formate din 10 până la 100 de indivizi, stăpânind fiecare un teritoriu de la 50-300 de hectare. Observatorii au remarcat un mare număr de posturi sau de grimase, însoțite sau nu de sunete, care acționează în mod evident ca semnale sociale.

Aceste gesturi și grimase se datoresc mobilității fizice extraordinare a maimuțelor, ca și a puternicii dezvoltării a mușchilor expresiei faciale. Sutele de gesturi și posturi care au fost semnalate de numeroșii cercetători ai acestui grup de animale, care ne urmează pe scara zoologică pot fi așezate în trei mari categorii:

- a) Gesturi și posturi care exprimă relațiile din interiorul colectivității;
- b) Care însoțesc dorința de apropiere și colaborare;
- c) Care preced agresivitatea în cazul încălcării teritoriale sau atacului altor specii.

În sânul colectivităților de maimute există un sistem de ranguri destul de bine diferențiat: există un mascul dominant și masculi subordonați; la fel și în grupul femelelor se instaurează o anumită ierarhie. La unele specii de maimute, conducătorul, adică masculul dominant, nu e nici cel mai bătrân și nici cel mai inteligent, ci cel mai artagos și mai agresiv. La gorile dominantă este o prerogativă a masculilor mai bătrâni care pot fi recunoscuți ușor după blana cenușie pe spinare, de unde le vine numele de „spinari argintii” dat de triburile africane. Conducătorii intervin în galceve și în certuri, despart pe cei încaierăți, folosesc un cod destul de agresiv de gesturi pentru a indica acțiunile colectivității („pornim în căutare de hrană”, „ne odihnim”, „nu faceți zgomot” etc.). La rândul lor femelele ca și masculii de ordin inferior nu iau parte la deciziile colectivității, ci reacționează doar la comenziile generale care privesc împrăștierea, adunarea și apariția colectivității.

La hamandrili, maimute din familia pavianilor, care seamănă la forma capului și la latrat cu un câine (de aceea li se spune și maimuța cinocefală), biologul sovietic P. Pajarîțkaia a remarcat chiar o formă de ritual al comportamentului de supunere: „Întâlnind pe conducător sau pe un personaj de rang superior hamandrili execută câteva genuflexiuni și scot niște sunete asemănătoare unui oftat. În colectivitate, de asemenea, hamandrili știu să înțeleagă și din priviri sau din gesturi. Privirile conducătorului cetei sunt la fel de eficiente ca semnalele sonore. Ele acționează chiar de la o distanță respectabilă. Secretul rezidă în culoarea albă a pleoapelor. Când își ridică spancenezile, semn de supunere, pleoapele se închid și culoarea lor albă devine vizibilă de departe”.

Printre cele mai tipice gesturi de apropiere și prietenie notam îmbrățișarea și tesalatul. Pentru a se saluta cimpanzeii se îmbrățișează ca oamenii. Tesalatul este însă cel mai tipic semn al unei bune conviețuiri. Zilnic maimutele își pierd 1-3 ore cu acest ritual. La babuini, de pildă, părul este “pieptănat cu carare”, diversele particule fiind luate de pe suprafața pielii și înghițite. Masculii dominanți sunt tesalați mai mult decât ceilalți, dar toți membrii unei cete au parte de această îngrijire. Femelele se tesala mai mult între ele și-și tesala și puii.

Posturile agresive, de înspăimantare a dușmanilor sau rivalilor sunt foarte variate la maimute. Cimpanzeii și urangutanii bat cu furie cu talpile și-și arată dinții, macacii zgâltaie cu putere ramura unui copac, hamadriții își zbarlesc mantia lovind apăsător cu laba în pământ. Insa cea mai înspăimântătoare manifestare simiescă, poate cea mai impresionantă dintre cele care caracterizează regnul animal o întâlnim la gorile, atunci când sunt iritate: atunci când vad un mascul străin sau un om gorila se ridică în două picioare și începe să bata cu pumnii în piept, în ritm de aproximativ 10 lovituri pe secundă și cu o asemenea forță încât ai senzația ropotului unei imense tobe. În același timp ea scoate un muget înspăimântător.

În cazul întâlnirii cu o gorila, cunoașterea “ritualului” “de pace și de supunere” e singura cale a omului de a scăpa nevatămat. P. Schaller, un bun cunoscător al vieții gorilelor, a folosit într-o întâlnire întâmplătoare în pădurile africane cu un mascul tânăr dar agresiv, gestul de beligeranță al speciei: clatinatul capului și evitarea privirii furioase a maimutei. Într-o comunicare făcută în anul 1962 la Universitatea din California el descrie acest uluitor “număr în doi” care a durat 10 minute după care gorila s-a îndepărtat liniștită.

S-a încercat să se umanizeze anumite specii de maimute până a ajunge chiar să folosească limbajul omnesc. În 1952 doi cercetători americani au reușit să facă un pui de cimpanzeu –Viki- să articuleze cu greu patru cuvinte dar pronunția era destul de departe de adevăr.

Incapacitatea maimutelor de a articula sunete se datorează faptului că laringele este situat prea aproape de valul palatin.

A fost încercată însușirea de către maimuța a limbajului semnelor și cel mai mare succes l-a avut un pui de cimpanzeu care a reușit să memoreze în decurs de 4 ani 132 de semne prin care putea comunica cu experimentatorii.

Oricum, chiar dacă am reuși să facem un animal să-și însușească un lat limbaj el îl va putea folosi doar cu cel care l-a învățat și nu va intra niciodată în zestre lor ereditară.